

ÖRNEK SAATNAME METNİ (HAVASS-I EYYÂM) İŞİĞİNDA GÜNLERE DAİR BAZI İNANIŞLAR VE KAYNAKLARI¹

Enes İLHAN²

ÖZET

Günlere dair birtakım inanışlar geçmişten günümüze çeşitli toplum ve medeniyetlerde görülmüş ve bunlar nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Astronomi ile beraber astrolojinin de oluşmaya başlaması, günlere dair bu inanışları bilimsel bir zemine çeker. Göksel cisimler yer yüzünde bulunanları etkilemekte ve bu durum insanları, hayatlarını planlarken göğü de dikkate almaya zorlamaktadır. Bu bakımdan eski medeniyetlerde bir gün içerisinde yapılabilecek çeşitli eylemler için uygun zamanlar gözetilmekteydi. Günler belirli zaman dilimlerine ayrılmakta ve her bir zaman diliminde etki eden bir gezegen bulunmaktaydı. Çalışmamızda günlere dair kaleme alınmış bir saatname metninin de desteği ile bu türden inanışlar üzerinde durulacak ve bu inanışların kaynakları tespit edilecektir.

Anahtar Sözcükler: uğursuzluk, uğur, inanış, astroloji.

BASED ON EXAMPLES OF TEXT (HAVASS-I EYYÂM) SOME BELIEFS ON THE DAYS AND ITS RESOURCES

ABSTRACT

A set of beliefs about the days have been observed in various societies and civilizations and transferred from generation to generation until it reached today. Begins to occur astrology with astronomy draws on a scientific ground this belief about the days. No longer heavenly bodies affects the earth bodies and this situation forces the people to consider the sky when planning for life. For this reason suitable times were detected in ancient civilizations for variety actions that can be done in one day. It will focus on such beliefs in our work and the source of this beliefs to be determined with support of a text which written about beliefs of days.

Keywords: luck, bad luck, belief, astrology.

¹ Bu makale, 25. 05. 2016 tarihinde Gazi Üniversitesi'nde düzenlenen Edebî ve Tarihî Metinlerden Hareketle Osmanlı'da Sosyal Hayat: I. Doktora Öğrencileri Çalıştayı'nda, aynı adla sunduğum bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

² Arş. Gör., Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, enesilhan@nku.edu.tr

GİRİŞ

Göğe ait varlıklar, geçmişten günümüze daima merak konusu olmakta ve bunun doğurduğu inanç ve pratikler yaşamın neredeyse her anına etki edebilmektedir. Doğa karşısında kendisini savunmasız ve güçsüz hisseden insanoğlu gelecekte başına gelecek veya olması muhtemel her türlü eylemi önceden bilebilmenin ihtimalini sorgular. Neticede ilk medeniyetlerden günümüze, kullandığı çeşitli araçlarla (çubuk, ok, zar, bağırsak, yıldızlar vb.) gelecekte haber veren bir takım şahıslar oraya çıkar. Önceleri geleceğe dair mesnetsiz birtakım tahminler ile başlayan bu süreç zamanla matematik ve astronomi ile kesişerek daha sağlam bir zemine ulaşır (Morkoç 2018: 3).

Osmanlı Devleti'ne kadar medeniyet sürecine baktığımızda farklı coğrafyalarda kurulan devletlerde ortak olarak, rasathane kuruluşu ile astronomi, matematik ve astrolojiye önem verildiği görülür. Gerek İslamiyet öncesi gerekse İslamiyet sonrası coğrafyalarda astronomi ve astroloji ile ilgili kaydedilen eserler dikkat çekicidir. Rasathaneler her ne kadar ilmi kaygılarla yıldızların hareketlerini gözlemlemek ve çeşitli hesaplar ile takvimler yapabilmek düşüncesi doğrultusunda inşa edilse de geleceğe dair endişelerin de etkili olduğu malumdur. Osmanlı Devleti'nde bu durumun yansıması olarak müneccimbaşılık müessesini görmekteyiz. Kuruluş zamanı belirli olmasa da ilk takvimlerin Sultan II. Murad (1421-1451) zamanında yapıldığı görülür. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u kuşattığı ve Rumeli Hisarı'nın temelini atıldığı esnada müneccimlere de danıştığı kaynaklarda ifade edilmektedir (Aydüz 1995: 2). Bu örnekler, müneccimlerin gökyüzünü inceleyip çeşitli hesaplamalar yapmalarının yanı sıra bazı önemli eylemler ile ilgili de uygun zaman tespitinde bulduklarını göstermektedir. Ancak bu durum sadece önemli eylemlerin zaman tayini ile sınırlı kalmayacaktır. Nitekim taradığımız yazma eserlerden yola çıkarak diyebiliriz ki tırnak kesmek veya sakal tıraş etmek gibi çok önemsiz ve basit eylemlere kadar indirgenip yaşamın her anına etki edecektir.

Günlere Dair İnanışların Kaynakları

Ayetler ve Hadisler

Kur'ân'da, yirmi dört saatlik zaman dilimini ifade etmek amacıyla "yevm" kelimesinin kullanıldığı görülür. Daha çok kıyamete dair ayetlerde hesap günü, din günü, son gün, ayırım günü vb. kullanımları ile haftanın günlerinden ziyade belirli günler için kullanılan yevm kelimesi, Kur'ân'da sınırlı zaman dilimleri için kullanılan kelimeler içerisinde en yaygın olanıdır (Kutluer 2013: 111). Kur'ân'da zaman dilimlerinin kullanımının yanında bazı özel isimleri ile haftanın günleri de bulunmaktadır. Bunlardan ilki Kur'ân'ın altmış ikinci suresine ismini veren "Cuma" günüdür. Surenin dokuzuncu ayetinde Cuma namazının öneminden bahsedilir ve inananlara o gün namaz vakti, işlerini bırakıp namaza durmaları emredilir. Kur'ân'da sebt kelimesi ile yedi farklı ayette adı geçen diğer bir gün Cumartesi'dir. İlgili ayetlerde Allah, Yahudilere Cumartesi günü yerine getirmeleri gereken sorumlulukları hatırlatmaktadır (Bakara/ 65, Nisâ/ 47, 154, Araf/ 163, Nahl/ 124, Furkan/ 47, Nebe/ 78). Kur'ân'da günlerin uğurlu veya uğursuz olduğuna dair net ifadeler bulunmaz. Fakat Fussilet suresinin 16. ayetinde "uğursuz günler"

ibaresine denk gelinir. “Bundan dolayı biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgar gönderdik” (Karaman 2014: 477).

Çeşitli sebeplerle değinilen bu günlerin yanı sıra Kur’an’da bazı zaman dilimlerinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Fecr suresinin ilk ayetlerinde Allah, Zilhicce’nin ilk on gününe yemin etmektedir. Ayrıca Tevbe suresinde ayların sayısının on iki olduğuna ve bu aylardan dördünün haram ayı olup bu aylarda nefislere zulmedilmemesi gereğine değinilir. Kadir suresinde ise Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı bir gece olduğu vurgulanır ve gece sabaha kadar esenlik olacağı ifade edilir. Kur’ân’da kutsanan günlük zaman dilimleri de bulunmaktadır. Fecr, leyl ve nehar üzerine yemin edilmesi ve Duhâ, Leyl, Asr ve Fecr gibi günün belirli vakitlerinin sure ismi olması bu zaman dilimlerinin Allah katında hususi bir konuma sahip olduğunun en önemli göstergesidir (Şahin 2007: 3-6).

Peygamberimiz, haftanın günlerinde yapılabilecek iş ve ibadetlerden bahsederken bazılarının üzerinde özellikle durur. Örneğin kan alma işleminin yani hacamatın, haftanın pazartesi, salı ve perşembe günlerinde yapılmasını tavsiye edip diğer günlerde kan aldirmayı uygun görmez. Ayrıca sefere çıkmak için de pazartesi ve perşembe günlerini işaret eder. Haftanın günleri içerisinde bilhassa cuma gününün önemine değinen peygamberimiz, cuma gününün kıymetini ve diğer günlere nazaran daha kutsal oluşunu şu ifadelerle belirtmektedir: “Güneş, cumadan daha hayırlı bir gün üzerine ne doğdu ne battı. Onda bir an vardır ki hayır duası o ana rastlayan bir kulun duası mutlaka kabul edilir, bir şerden sakınma talebinde bulunan kimse de mutlaka ondan sakındırılır”. Ayrıca, Kur’ân’da Burûc suresinin ilk ayetlerinde geçen “şahitlik eden gün” ifadesi ile kastedilenin cuma günü olduğunu söyler (Şahin 2007: 32). Peygamberimizin haftanın günlerinde gerçekleşen bazı önemli hadiseleri naklettiği görülmektedir. Nitekim pazartesi ağaçların, çarşamba maden ve suların, perşembe semanın, cuma yıldızlar, güneş, ay ve meleklerin ve cumartesi toprağın yaratıldığını söylemesi ve buna benzer önemli hadiselerle değinmesi sonradan yazılacak olan günlere dair risalelerin başlıca dayanağı olacaktır. (Şahin 2007: 35-40).

Astronomi ve Astroloji

İlm-i felek, felekiyyat, ilm-i nücûm, ilm-i hey’e vb. ismlendirmelerle karşılanan astronomi, gök cisimlerini, bunların hareket, yapı ve büyüklükleri ile birbirlerine olan uzaklıklarını inceleyen bilim dalıdır (Yıldırım 2015: 341). Astronomi İslamiyetten önce 5. yüzyılda Mezopotamya’da doğar ve asıl gelişimini Yunan medeniyetinde gösterir (Tez 2011: 83). İbn Haldun Mukaddime adlı eserinde, Yunanlılar’ın gök cisimlerini gözleme verdiği öneme değinerek gök cisimleri ile ilgili ölçümler yapmak amacıyla icad edilen aletler üzerinde durur ve bu konuda yazılan en yetkin eser olarak, Batlamyus’a (ö. 168) nispet edilen Kitâbü’l-macesti’yi gösterir (Uludağ 2013: 884). Savunduğu ve sistematize ettiği dünya merkezli astronomi anlayışı ile Kopernicus’a (ö.1543) gelene kadar, mevcut astronomi anlayışının kaynağı konumda olan Batlamyus, gerek İslam gerekse Batı astronomi

anlayışlarında derin tesirler bırakır (Aydın 1992: 196). Onun sistematize ettiği ve daha sonra yüzyıllar boyunca geliştirilip kabul gören astronomi anlayışına göre dünya evrenin merkezindedir. Dünyaya yakınlığına göre Ay (Kamer), Merkür (Utârid), Venüs (Zühre), Güneş (Mihr), Mars (Merrîh), Jüpiter (Müşterî), Satürn (Zühal) olmak üzere yedi gezegen sıralanır. Bu gezegenlerin üzerindeki felekte, Koç (Hamel), Boğa (Sevr), İkizler (Cevzâ), Yengeç (Seretân), Aslan (Esed), Başak (Sünbüle), Terâzi (Mîzân), Akrep, Yay (Kavs), Oğlak (Cedî), Kova (Delv) ve Balık (Hût) sabit yıldızlar (burçlar) yer alır. Sabit yıldızlar feleğinin üzerinde de kuşatıcı küre bulunur (Kahraman 2012: 84).

İslamiyetten önce Araplar arasında bazı gök cisimlerinin hareketlerini gözlemlemek ve bunları şiirlere almak olağan bir durumdu. Arap bilginleri, bazı yıldızların güneşten önce veya sonra doğması gibi birtakım basit astronomik bilgilere sahipti. İslamiyetle birlikte özellikle Kur'ân'da bazı ayetlerde gök cisimlerine yapılan atıflar, göğe olan dikkati artıracak ve ilk ciddi girişimler Abbasi Halifesi Mansur (ö. 717) zamanında, birtakım tercüme faaliyetleri ile yapılacaktır. Ancak asıl önemli çalışmalar Halife Me'mun (ö. 833) zamanında gerçekleştirilir. Bu dönemde Yunanlılardan beri kullanılagelen bazı astronomi araç gereçleri geliştirilir. Harizmi (ö. 850), Fergânî (ö. 861?), Ebû Ma'sher el-Belhî (ö. 886) gibi pek çok önemli İslam astronomu yetişir. Çeşitli yerlerde kurulan gözlemevleri ile Batlamyus'un savunduğu tezlerin sağlaması yapılarak astronomi ile ilgili yeni verilere ulaşılır. Sonraki yüzyıllarda da farklı coğrafyalarda astronomik çalışmaların yapıldığı ve büyük astronomi bilginlerinin yetiştiği gözlenir. Bîrûnî (ö. 1048), Ebu'l-Heysem (ö. 1040) ve Zerkâlî (ö. 1087) yazdıkları eserlerle gerek kendi muhitlerinde gerekse Batı'da yapılan astronomik çalışmalara yön verir. Her astronom eski bilgileri tamamlar ve yeni buluşlar ortaya koyar. Elde edilen birikimle Batlamyus'un ortaya attığı bazı tezler ve ölçümler sorgulanmaya başlanır (Fehd 2000: 127).

Astronomiye göre biraz daha geç dönemde ortaya çıkan astroloji –diğer adıyla ilm-i ahkâm-ı nücûm- yıldızların konum ve hareketlerinin bir işaret sistemi oluşturduğuna ve bu işaret sisteminden hareketle geçmiş, şimdiki durum ve geleceğe dair birtakım hükümlerin çıkarılabileceği ön kabulüne dayanan bilim dalıdır (Fehd 2000: s. 124). İlk defa Babil ve Mısır'da birtakım uygulamalarda görülen bu bilim, İran, Hint, Mısır, Roma ve en son Yunan medeniyetlerinde kendisine fazlasıyla yer bulacaktır. Nitekim Arítottaes (M.Ö. 322-384), gök cisimlerinin hareketlerinin yeryüzündeki olayları etkilediğini düşünür. Astronomi bilimindeki yetkinliğine işaret ettiğimiz meşhur astronom Batlamyus (ö. 168) da Terabiblos (Astrolojik Etkiler Üzerine Dört Kitap) adlı eserinde gök cisimlerinin insanlar üzerindeki etkilerini açıklar (Tez 2011: 83).

İslam medeniyetinde de astroloji diğer medeniyetlerde gördüğü ilgiyi görecektir ve astronomiden ayrı bir bilim olarak bilimler tasnifindeki yerini alacaktır. Fârâbî (ö. 951), İhsâu'l-Ulûm adlı eserinde astrolojiyi, astronomiden ayrı bir bilim dalı olarak sunar ve onu daha çok rüya tabiri, kehanet ve falcılık ile ilişkilendirir (Arslan 2014: 84). İhvân-ı Safâ Risâleleri'nde astroloji benzer şekilde astronomiden ayrı, gök biliminin üç alt biriminden biri olarak konumlandırılır. Buna göre astroloji (ahkâm-ı nücûm), gök cisimlerinin hareketlerinden ay altı alemle ilgili birtakım hükümler çıkarma bilimidir (Kahraman 2012: 83). İbn Hazm (ö. 1064), bilimler tasnifinde astronomi ve

astrolojiyi ilm-i nücümün iki alt birimi olarak sunar (Peker 2009: 326). İbn Haldun (ö. 1332) astrolojiyi, yıldızların tetkik edilmesine dayalı bir bilim dalı olarak görür ve astronomiden ayrı, ilmi bir disiplin olduğunu belirtir (Uludağ 2013: 871). XVI. yüzyıl düşünürlerinden Nev'î Efendi (ö. 1599) de bilimleri tasnif ettiği kitabı Netâyicü'l-Fünûn'da bir bilim olarak astroloji üzerinde uzun uzadıya durur. Ona göre astrolojik hükümler vehmiyyattan öte bir şey değildir. Sebep sonuç ilişkisi kurulmadığından ve beş duyu organımızla da algılayamadığımızdan yıldızların hareketlerinden birtakım hükümler çıkarmak -hele hele bu hükümler insanların kaderiyle ilgili olsun- mümkün değildir. Ayrıca İslam dinine göre de insanların kaderleri ile ilgili öngörülerde bulunmak doğru değildir. Dolayısıyla bu bilime itibar edilmemelidir (Tolgay 1995: 226). Taşköprülüzâde (ö. 1561), Mevzû'âtü'l-Ulûm adlı eserinde İlmü Ahkâmî'n-Nücûm başlığı altında astrolojiyi ayrı bir bilim olarak ele alır. Devamında astrolojinin alt dallarından bahseden Taşköprülüzâde, vakitlerin uğurlu veya uğursuz olmasını tespit eden "ilmü'l- ihtiyârât"ı, on iki burcun sembolü olan harflerden yola çıkarak geleceğe dair birtakım hükümler çıkarmaya dayalı "ilmü'r-remli"i, kitaplardan tefe'ül yolu ile gelecekle ilgili yorumlarda bulunma esasına dayanan "ilmü'l-fâl"ı, herhangi birşeyin üzerine yazılar yazılarak niyet edilen şeklin çıkması ile gelecekte beklenen bir olayın gerçekleşmesine kanaat getirmek olan "ilmü'l-kur'a"yı ve yolda karşılaşılan birtakım canlı veya cansız hayvanlardan hareketle geleceğe dair tahminlerde bulunmaya dayalı "ilmü't-tayre"yi astrolojinin beş alt bilim dalı olarak sıralar (Çaldak 2005: 16). Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1780) meşhur eseri "Mârifetnâme"de hem astronomiye ve hem de astrolojiye değinecek ve konu ile ilgili bir takım hesaplamalar göstererek uygulamalı olarak bu bilim dallarına atıfta bulunacaktır (Topaloğlu 2003: 58).

Geleceğe dair, insanlarda bulunan aşırı merak ve endişe, gelecekte haber verme esasına dayalı astroloji biliminin var olmasına yol açar. Yahudiler arasında astroloji biliminin çokça rağbet gördüğü ve hatta bu bilimle ilgili gizli tuttukları Zühre adında bir kitaplarının olduğu rivayet edilir (Levend 1984: 197). En mühim teşebbüslerden tutun da en adi ve ehemmiyetsiz hususlara kadar herşey için uygun zamanı yakalamak amacıyla hemen herkes müneccimlere danışır ve onların yaptığı hesaplara göre hareket eder (Kam 1998: 244). Evlenme, çocuk sahibi olma, savaşa ve sefere çıkma ve irili ufaklı devlet işleri müneccimlerin uygun zamanı göstermesi ile gerçekleştirilir. İslam hükümdarlarının hemen hepsi saraylarında müneccim bulundurmıştır. Batı medeniyetinde de durum farksız değildir. Aritoteles'in Büyük İskender'e, astrologlara danışmadan önemli işlere kalkışmaması tavsiyesinde bulunduğu söylenir. Fransa krallarından Beşinci Şarl ve On Birinci Lui'nin bu bilime olan düşkünlükleri nakledilir. Astroloji tıp bilimi üzerinde de etkili olur. Cerrah olmak için hangi yıldız kümesinin bedenini hangi bölümünü tesiri altına aldığı bilmek gereklidir. Bu bakımdan özellikle ortaçağda batılı üniversitelerde astrolojinin sistematik bir biçimde öğretildiği görülür (Tez 2011: 87).

Melhameler

Melhame, kelime manası itibariyle ağır zayıt ve bozgunla neticelenen savaş ve fitne anında çıkan büyük karışıklık, bu olayların gerçekleştiği yer anlamlarına gelmektedir. Terim olarak melhame, doğa olayları,

astronomik ve meteorolojik olgular ile rüyalardan hareketle bir toplumun, sultanın ve bir devletin geleceği hakkında kehanette bulunmaktır (Demir 1999: 1). İslamiyetten önce melhame kültürünün Bâbil, Keldâni, Fenike ve Mısırlılar arasında yaygın olduğu gözlenir. Yahudilik ve Hristiyanlıkta da üzerinde genişçe durulan bir mevzudur. Kitab-ı Mukaddes'te Yusuf peygamber ile birlikte rüya yorumculuğundaki kabiliyeti ile anılan Daniyâl peygamber, melhamelerin mucidi olarak bilinir (Köksal 2013: 3). Daniyâl, milattan önce VI. Yüzyılda Bâbil sarayında yaşamış, İsrailoğulları'nın Yahuda kabilesinden olup kral zürriyetinden bir peygamberdir. Küçük yaşlardan itibaren sarayda yetişen Daniyâl peygambere Allah her türlü hikmeti öğretir. En önemli hususiyeti de rüyalardan yola çıkarak gelecekle ilgili birtakım öngörülerde bulunmasıdır (Halman 1993: 480). Bu bakımdan melhame metinlerinin en önemli başvuru kaynağı Daniyâl peygambere atfedilen Melhame-i Daniyâl isimli eserlerdir. Bu eserlerde her hükümdarın kaç yıl yaşayacağı, hükümdarlık döneminin niteliğinin ne olacağı, Müslümanlarla savaş mı yoksa barış mı yapacağı yazılıydı (Köksal 2013: 4).

İslamiyetten sonra melhame bir bilim olarak varlığını sürdürür. Kur'an'da melhameleri destekleyecek ayetler ve hadisler aranır. Nitekim Buhârî ve Tirmizî'de müslümanlara zarar veren ve onları Allah'ın yardımından mahrum bırakan her tür olay ve iç kargaşadan, düşmanla yapılan silahlı mücadeleden, ayrıca kıyamet öncesi vuku bulacak alametlerden bahseden hadislerin toplandığı bölümler bulunmaktadır. Fiten ve melahim başlıkları altında zikredilen geleceğe dair önemli vakaları aktaran bu hadisler, muteber hadis kitaplarının yanında diğer pek çok hadis kitabında da bulunmakta ve bu durum melhameler için önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Çelebi 1996: 151).

Şiilikle beraber geleceğe dair haber verme anlayışına yeni kaynaklar oluşur. Şiiler, geleceğe dair bilgilerin ehl-i beyte vehbi olarak bağışlandığını savunuyor ve Mushaf isminde Hz. Fâtıma'ya ait oluşu söylenen bir kitabın, kıyamete kadar gelecek bütün hükümdarları ve gerçekleşecek önemli olayları ihtiva ettiğine inanıyorlardı. Ayrıca Cafer el-Sâdık'a yakıştırılan Kitâb el-Cifr adlı eserle birlikte melhame ile cifr arasında bir bağ kurularak melhame, geleceği bildiren cifr ilminin bir alt dalı olarak konumlandırılır. Melhamelerde Câfer el-Sâdık isminin çokça geçmesi, bu bilimle uğraşanların Kitâb el-Cifr'den de yararlandıklarının göstergesidir (Demir 1999: 4).

Astroloji, gaybe dair pek çok bilime olduğu gibi melhamelere de kaynaklık eder. Melhame metinlerinin kurulumunda gök cisimlerine de başvurulduğu görülür. Bu bakımdan melhamelerde Batlamyus'un eserlerinden faydalandığını ve benzer astrolojik eserlerden yola çıkarak geleceğe dair birtakım hükümlerde bulunulduğunu söyleyebiliriz.

İslamiyetten sonra kaleme alınan pek çok melhame örneği ile karşılaşırız. İbn Haldun, Ya'kûb b. İshak el-Kindî (ö. 873), İbn Mürâne (ö. ?), İbn Sînâ (ö. 1037), İbn Akb (ö. ?) ve Bâcerbekî (ö. ?)'ye ait melhamelerden bahseder. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kitaplarının satır aralarında Osmanlı Devleti'ne dair bilgilerin bulunduğu söylenir. Bu konu İbn İshak (ö. 768), Vâkîdî (ö. 822), Tâberî (ö. 923) ve İbn Kesîr (ö. 1373) gibi önemli tarihçiler tarafından münferit olaylar ve başlıklar halinde ele alınır (Çelebi 1996: 152).

Klasik Türk edebiyatında iki önemli melhame metni ile karşılaşırız. Bunlardan ilki Yazıcıoğlu Mehmed ve Ahmed-i Bîcân kardeşlerin babası Yazıcı Sâlih'in Şemsiyye adlı eseridir. Aynı zamanda bilinen ilk Türkçe astroloji kitabı olan eser, bir veya birden fazla benzer nitelikli Farsça eserden –daha çok Hakîm Ebu'l-Fazl'ın Melhame-i Dâniyâl ve Beyânü'n-Nücûm adlı eseri- faydalanılarak oluşturulur. Eser her biri bir aya tekabül etmek suretiyle on iki baba ayrılır. Her babda yirmibeş fasıl bulunmaktadır. Her fasılda birtakım hadiseler yer verilir ve o hadiselerin gerçekleşmesi neticesinde Rum iklimi, Acem diyarı, Babil ülkesi, Bağdad vb. yerlerde yıl boyunca olabilecek kıtlık, bolluk, hastalık, ölüm, savaş gibi durumların olabileceğine yönelik öngörülerde bulunulur (Çelebioğlu 1976: 191). Diğer önemli melhame metni ise 17. Yüzyıl mevlvî şairlerinden Cevrî Çelebi tarafından Melhame-i Cevrî adıyla kaleme alınır. Yazıcıoğlu'nun Şemsiyye'sinin esas alındığı bu eserde yılın ilk gününe göre yıl içinde olabilecek hadiseler, ayların uğurlu ve uğursuz günleri, güneş ve burçların günler üzerindeki etkileri ile bazı doğa hadislerinden yola çıkarak farklı coğrafya ve kavimlerin kaderlerine yönelik birtakım öngörüler yer almaktadır (Akkuş 2001: 20).

Saatnameler

Günlere dair inançlara bir diğer kaynak eser de saatnamelerdir. Saatnameler, zamanın nasıl tayin edileceğini ve bu belirlenen zamanın özelliklerini ve hikmetlerini yedi yıldız ve on iki burca dayalı olarak anlatan manzum veya mensur eserlerdir. Saatnamelerin nasıl ortaya çıktığı konusunda net bir bilgi mevcut değildir. Ancak 1670 tarihli bir saatname metninin sebep-i telif kısmında eserin, Ebu'l-Ma'şar el-Belhî'nin (ö. 886) eserinden –eser ismi verilmemektedir- tercüme edildiği ifade edilmektedir (Buran 2011: 15-16). Bu ifadeden, saatname yazımının Ebu'l-Maşer el-Belhî ile başladığı kanaatine ulaşmaktayız. Ebu'l-Ma'şer el-Belhî, Abbasi halifelerinden Memûn zamanında Bağdat'da yaşamış ünlü astronomi ve astroloji bilginir. Latin dünyasının Albumasar ve Bizanslılar'ın Apomasar adlarıyla tanıdıkları Ebu Ma'şer el-Belhî görüşlerini, İlk ve Ortaçağ bilim ve düşüncesine hakim olan “ay üstü alemin ay altı alemi her bakımdan etkilediği” anlayışı üzerine temellendirir. Çoğu, astronomi ve astroloji ile ilgili olmak üzere otuz ikiye yakın bilimsel eser kaleme alır. Yazarın Saatname adıyla bir eseri mevcut değilse de özellikle “el-Medhâlü'l-Kebîr ilâ 'ilm-i Ahkâmî'n- Nücûm ve Kitâbü Tehâvîli Sini'l-Âlem” adlı astrolojik eserlerinde saatnamelere temel teşkil edebilecek malumatlara rastlanmaktadır (Dizer 1994: 184).

Yazılan en eski saatname metni 1670 tarihini göstermektedir. Ancak Ahmet Buran, eserin dil özelliklerinden yola çıkarak XV. yüzyıla ait olabileceğini ifade etmektedir. Elbette yazım tarihi bilinmeyen saatname yazmaları da bulunmaktadır. Devamında Buran, yazma eser kütüphanelerinde bulunan saatname metinlerini inceler ve dört farklı saatname metni olduğu sonucuna ulaşır. Bu saatnamelerden de en çok nüshaya sahip olan eser Hibetullah İbni İbrahim'e aittir. Yazarı ile ilgili derli toplu bir bilgiye ulaşılamasa da eser, saatname metinleri içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Nitekim eserin, Türkiye'de 185 ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde 48 nüshası bulunmaktadır (Buran 2011: 19).

Saatnamelerde tulu, kuşluk, zeval, öğle, beyne's-salvet, asr ve ahir-i rûz –bu isimlendirmeler değişebilir- olmak üzere bir gün yedi vakte bölünmekte ve bu yedi vakitte etkin olan şems, zühre, utarid, kamer, zühal, müşteri ve mirrih gezegenlerine değinilmektedir. Günün her vaktinde etkin olan bir gezegen vardır ve bu vakitlerde yapılacak işlerin iyi veya kötü netice vermesi tamamiyle etkin olan gezegene bağlıdır. Sefere çıkmak, avlanmak, ticari faaliyetlerde bulunmak, kan aldirmek vb. sıradan iş ve uğraşların yapılması için uygun olan veya uygun olmayan vakitler ifade edilir. Tüm bu özellikleri ile bizim ele aldığımız “Havass-ı Eyyâm” adlı risalenin de bir saatname metni olduğunu söyleyebiliriz.

Günlere Dair Kaleme Alınmış Benzer Metinler ve Örnekleri

Haftanın günlerine dair dolaylı anlatımların ve göndermelerin bulunduğu kaynakların yanı sıra doğrudan hafta ve ay günlerini konu alan hacim olarak küçük risaleler de bulunmaktadır. İncelemeye tabi tuttuğumuz “Havass-ı Eyyâm” ile benzer içerik ve kurgu özelliklerine sahip eserler şunlardır:

Tablo 1

Günlere Dair Kaleme Alınan Benzer Metinler ve Künyeleri

Eser İsmi	Yazar İsmi	Kayıt Yeri	Arşiv ve Varak Numarası
Risâle-i Beyân-ı Rûz-ı Sa'd u Nahs	-	Ayasofya Kütüphanesi	2706/6,
Risâle-i Ahkâm-ı Eyyâm	-	Milli Kütüphane	06MilYzA 2068/ 12, 199b-204a
Mecmua	-	Süleymaniye Kütüphanesi	5427, 136b-137a
Risâle-i Der-Beyân-ı Eyyâm-ı Seb'a	-	Milli Kütüphane	06MilYzB 947/ 23 117b-120a
Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd	-	Milli Kütüphane	06 MilYzA 3757/ 23 132a-141a
Tevâliü't-Tevâtür	İbrahim b. Mahmud Larendi (ö.?)	Milli Kütüphane	06MilYzA 4059/ 13 143b-146b
Mir'atü's-Sâlikîn	Muhammed b. Hâmid (ö. ?)	Milli Kütüphane	06 Hk 245/ 1

			1b-7b
Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd u Nahs -	Milli Kütüphane	06 MilYzA 2010/2	69b-70a
Risâle-i Fî Beyâni -	Amasya Beyazıt İl Halk	05 ba 1730/ 2	
Husûsiyetü'l-Eyyâm	Kütüphanesi	17b-23b	
Ahkâm-i Sa'ati'l-Eyyâm ve'l-	Çorum Hasan Paşa il	19 Hk 3036 / 2	
Leyâl'i	Halk Küt.	16b-18a	
Ahkâm-ı Eyyâm -	Kastamonu İl Halk	37 Hk 2080/ 3	
	Kütüphanesi	48b-55a	
Eyyâm-ı Nahîsât -	Vatikan Türkçe	Vat.Turco 1/ 4	
	Yazmaları	73a-89a	
Eyyâm-ı Nahîsât -	Vatikan Türkçe	Vat.Turco 53/ 4	
	Yazmaları	37a-45a	
Risâle-i Havass-ı Eyyâm-ı -	Gazi Hüsrev Küt.	R 6280	
Şuhûr			
Eyyâm-ı Nuhâs ve Su'âd -	Mısır Milli Küt.	Mecâmi Fârisi 12	
		22a-30a	
Risâle der Beyân-ı Berd- Muhammed b. Must	Yapı Kredi Sermet Çifter		
i Eyyâm-ı Rekî ve Bend- afâ b. Lutf-Allâh	Araştırma Küt.		
i Eyyâm-ı Hânif			
Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd ve -	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 8018/2	
Nahs		20a-39a	
Hilâlin Eyyâma Te'sîrâtı -	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 6626/4	
		26b-28a	
Esrâr-ı Eyyâm -	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 4077/3	
		59b-62a	

Eyyâm-ı Sa'd	-	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 3537/4 64a-65b
Risâle-i Eyyâm-ı Sa'dâd	-	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 2933/5 93a-101b
Terceme-i İhtiyarü'l-Eyyam	-	Milli Kütüphane	57 Hk 4792/2 9a-15b
Eyyam-ı Şuhur	-	Macaristan Milli Küt.	Oct.Turc. 7
Risale-i Eyyam-ı Nühesat	-	Atif Efendi Yazma Eser Küt.	34 Mzp 78/3 88b-94a
Şerhu eyyâmi nehisât	-	İstanbul Millet Kütüpha nesi	34 Ae Arabi 2822/4 137a-148a
Ahvali Eyyam-ı Seb'a	-	Konya İl Halk Küt.	42 Kon 5705/15

Günler üzerine kaleme yazılmış, astrolojik hususiyetler taşıyan yazma eserleri araştırırken Abdülgâni Efendi'nin (ö 1586) kaleme aldığı eserlerin nüshalarının fazlalığı ile karşılaştık. Bu bakımdan Abdülgâni Efendi ve konu ile ilgili eserleri üzerinde durmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Abdülgâni Efendi Bolu'nun Gerede kasabasıdır. Kadılar zümresi şairlerinden olup uzun yıllar Bursa ve İstanbul'da müderrislik yaptıktan sonra İstanbul kadılığı ve Anadolu kazaskerliği görevlerini ifa eder. En son Şam ve Mısır kadılığından sonra azledildiğinden Bolu'ya döner ve memleketinde vefat eder. Hâşiye Ala Tefsîr-i Beyzavi ve Terceme-i Fezâil-i Şâm önemli eserlerindedir (Süreyya 1996: 108). 17. Yüzyılın önemli şairlerinden Nâdirî'nin de babası olan Abdülgâni Efendi'nin astroloji üzerine, konumuzla da ilgili eserleri şunlardır:

Tablo 2

Eser İsmi	Bulunduğu Kütüphane	Arşiv ve Varak Numarası
Risâle-i Eyyâm-ı Nahisât	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 2922/2 48b-60b

Risâle-i Eyyâm-ı Sad ve Nahs	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 2514/3	Abdülgâni
		85b-91b	Efendi'nin
			Yazdığı
Risâle fî Beyâni Ahvâli'l-Eyyami	Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi	19 Hk 3003/1	veya
Risâle-i Eyyâm-ı Sad ve Nahs	Milli Kütüphane	06 Hk 4900/ 12	Kopyaladığı
Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd ve Nahs	Mısır Milli Kütüphanesi	Timuriye 150	Eserler
Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd ve Nahs	Mısır Milli Kütüphanesi	Talat 107	
Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd ve Nahs	Mısır Milli Kütüphanesi	Talat 106	
Risâle-i Havâss-ı Eyyâm-i Usbû	Gazi Hüsrev Kütüphanesi	R 7421/4	
Risâle-i Havâss-ı Eyyâm-i Usbû	Gazi Hüsrev Kütüphanesi	R 8758	
Risâle-i Havass-ı Eyyâmü'l-Üsbu'	Milli Kütüphane	06MilYzCönk 141/2	
		23b-28a	
Risâle fî Beyâni'l-Eyyâm	İzmir Milli Kütüphanesi	1937/2	
Risâle fî Beyâni'l-Eyyâm	İzmir Milli Kütüphanesi	1662/2	
Risâle fî Beyâni Ahvâli Eyyâm	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 9145/4	

El yazmalarından derlediğimiz günler üzerine çeşitli inançları ve pratikleri ihtiva eden örnek metinler aşağıda sıralanmaktadır:

“.....her ayun evvelki günü eyüdüz kitâba bakmak ve esbâb satun almak ve sefere ve ulular huzuruna varmak, bağ ve bahçeye ağaçlar dikmek ve binâlar imâretine mübâşeret etmek gibi ” (15a, Risâle-i Beyân-ı Rûz-ı Sa'd u Nahs)

“.....yekşenbih gün binâya başlamak, ve ağaç dikmek begâyet hûbdur tırnak kesmek maks-ı mal ve tavardur” (7b, Mecmua)

“...ve rûz-ı yekşenbedür bu günde binâya mübâşeret eyüdüz ve bâg ve bâhçe ve ekin ekmek eyüdüz ve mübârekdür Allâhu tebârek hazretleri dünyâyı ve arzı ve semâvâtı ve dagları ve taşları bu günde halk eyledi” (199b, Risâle-i Ahkâm-ı Eyyâm)

“..... 'Acemler bu güne düşenbe dirler pazartesidür sefere mahsûsdur mübârekdür Hak sübhânehu ve te'âlâ hazretleri eşcârı ve nebâtâtı bu günde halk eyledi ve iki cihân fahri hazret-i sultân-ı enbiyâ bu günde dünyâyâ geldi” (25b, Risâle-i Havass-ı Eyyâmü'l-Üsbu').

“...çehârşenbe libâs biçdürse rizkî arta ‘ilmi ziyâde olup ‘azîz ü mükerrem ola dırnak kesmek gâyet yaramazdur hamâma girmek eyüdü rûz-ı pençşenbe ton biçdürürse mübârek ola dırnak kerserse abrâş ve cüzâm rencinden halâs ola” (117b, Risâle-i Der-Beyân-ı Eyyâm-ı Seb’â).

“...her günde bir eşref saat vardır bugünün ibtidası şerîfdür ammâ bugünkü kesilen kaftân mübârek olmayup sâhibi mihnetden ve elemden hâlî olmaya ve bugün tırâş olan kimesne gelecek bugüne degin gama ve gussadan hâlî olmaya” (132a, Risâle-i Eyyâm-ı Sa’d)

“ahkâm-ı sâ’atü’l-zühre bu zühre sâ’atinde ehli ile mücâma’at ve nikâh ve hâcet dilemek ve merîz-i ‘ilâc itmek ve güzel nesneye nazar itmek ve ticâret ve sefer ve hareket ve tılsım yazmak revâdur” (140b, Tevâliü’t-Tevâtür)

“bâb yıldızların mübârekin ve nahsın bildürür mîm mübârekine nûn nahsına işaretdür gaflet olunmaya” (5a, Mir’atü’s-Sâlikîn)

“...beşinci gün saruluk getirür altıncı gün balgam getirür yedinci gün vesvese getirür sekizinci gün tene za’îflik getirür dokuzuncu gün tene süstlik getirür onuncu gün ölüm agrısı getirür” (69a, Risâle-i Eyyâm-ı Sa’d u Nahs)

“...bugün (pazartesi) nikâh günüdür ve fidân ekmek eyüdü ve bugün talep olunan hâcât elbette makbûldür ve bir kimsene bugün hasta olsa hastalığı uzaya yâhud fevt ola ve bugün dünyâya gelen oğlan hoş ve ‘ömri uzun ola” (22b, Risâle-i Eyyâm-ı Sa’d ve Nahs)

“....her ayın yigirmi altıncı gicesinde düş görse üç güne dek veya üç haftaya dek veya üç aya dek hükmi zuhûr ide hayırlı haber işideve gâyibde olan sag ve sâlim gele ve elinden gitmiş varsa geri döne ve şâd ve handân ola ve emmâ kimesne ile çekişmekden hazer eyleye” (26a, Hilâlin Eyyâma Te’sîrâtı)

“

13 Her ayun evvel günü devletlidir

Her ne iş kim tutasan tut kutludur

14 Âdemi bu günde yarattı Hudâ

Almak u satmak eyüdü kethudâ

15 Pâdişâhlar katına varmak gerek

Hâcâtîcün halka yalvarmak gerek” (60b, Esâr-ı Eyyâm)

“bu ay otuz bir gündür (Kânûn-ı Evvel) eger küsûf-ı şems vâki’ olsa matar ve kar ziyâde yagup kış katı ola galle ve giyâh ve kar ve balık ziyâde ola vesâir tuyûr dahi ve magribde cidâl olup ‘Arab’da dahi begler çok helâk ola” (62b, Eyyâm-ı Sa’d)

“..... cum’a günü libâs kesmegi ‘âdet iden kimsenün ‘ömri tavîl olup mâlî çok ola ammâ cum’a namazından sonra tırâş ola evvel olursa ol sâhibini cum’a namazından mahrûm eyledi diyü sâhibinden şikâyet eyleye ve bugün tırnak kesen kimsenün ‘ömri uzun ola ammâ tırnak kesen kişi cum’adan evvel kese” (101b, Risâle-i Eyyâm-ı Sa’dâd)

Havâss-ı Eyyâm

İncelemeye esas aldığımız Havass-ı Eyyâm metni, Fatih Millet Kütüphanesi’nde A.E. Mnz 743 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Kayıтта bulunan eser toplam 23 varaktır. Eserin 1b-13a varakları arası manzum falnâme metnidir. Bu kısımda Emrî, Bâkî, Cevrî, Hayretî, Hayâlî, Derrâkî, Zâtî, Rûhî, Surûrî, Şehrî, Sun’î, Tıffî, Zuhûrî, Ubeydî, Gınâyî, Fuzûlî, Kabûlî, Keşfî, Lâmi’î, Meşâmî, Nef’î, Visâlî, Hemdemi ve Yahyâ’nın kıtaları bulunmaktadır. 13b-23b arası Havass-ı Eyyâm metnidir. Metin nesih hatla kaleme alınmıştır. Metnin yazarı Abdü’n-nebi b. Abdü’l-Celîl olup yazım tarihi mevcut değildir. Ancak kıtaların sahibi olan şairlerden yola çıkarak metnin 17. yüzyıl’dan sonra kaleme alındığını söyleyebiliriz. Kaynaklarda ismi Abdü’n-nebi olan ve 17. yüzyıl ile sonrasında yaşamış dört şahıs tespit edilmektedir. Ancak bu şahıslardan hangisinin metnimizin yazarı olduğu net bir biçimde belirlenememektedir.

Havass-ı Eyyâm metni, ilk olarak Arapça dua kısmı ve günlerin hususiyetlerini bilmenin önemine dair ifadelerle başlamaktadır. Yazar, eserinin yazım sebeplerini sıralar. Bu kısımlar bir varak tutarındadır. Sonrasında asıl konuya geçilir. Bu kısımda haftanın günleri tek tek ele alınarak günlere dair çeşitli rivayetler ve günlerde yapılacak veya yapılmayacak eylemler üzerinde durulur. Tüm metin boyunca üzerinde durulan eylemler şunlardır:

“Sefere gitmek, binaya başlamak, muhabbet yazmak, hamama girmek, ziraatla uğraşmak, akd-i küşâd yazmak, kaftan biçmek, evlenmek, tıraş olmak, yeni elbise giymek, alışveriş yapmak, tırnak kesmek, hamile kalmak, ata binmek, horozun ötmesi, doğum yapmak, akdül-lisan yazmak, kuyu kazmak, sakal taramak, ilim talim etmek, kitap şerh etmek, oğlanı mektebe vermek, ev süpürmek, elbise yıkamak, kan aldirmek, ava çıkmak, savaş aletleri hazırlamak.”

Metinde günler yedi vakte ayrılarak vakitler üzerinde etkin olan gezegenlerin ismi verilir ve bu vakitlere tesir eden gezegene göre yapılması olumlu ve olumsuz eylemler üzerinde durulur. Aşağıdaki tabloda, metne göre bir gün içerisindeki zaman dilimleri ve bu zaman dilimlerinde etkin olan gezegenler gösterilmektedir. Tabloda koyu renk ile gösterilen yerler metinde olmayan –sayfa kopukluğu olduğundan- ancak tarafımızca tespit edilen gezegenlerdir.

Tablo 3

Metinde Bahsi Geçen Günlerde Etkin Olan Gezegenler

Günler	Günün Gezegeni	Evvel Saat	Kuşluk	Zeval	Öğle	Beyne's- Salvet	İkinci	Akşam
Pazar	Şems	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zuhal	Müşteri	Mirrih
Pazartesi	Kamer	Kamer	Zuhal	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid
Salı	Mirrih	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zuhal	Müşteri
Çarşamba	Utarid	Utarid	Kamer	Zuhal	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre
Perşembe	Müşteri	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zuhal
Cuma	Zühre	Zühre	Utarid	Kamer	Zuhal	Müşteri	Mirrih	Şems
Cumartesi	Zuhal	Zuhal	Müşteri	Mirrih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer

Metne Göre Günlere Dair Olumlu ve Olumsuz Hususiyetler

Tablo 4

Pazar Gününe Ait Olumlu ve Olumsuz Durumlar

Olumlu Durumlar	Olumsuz Durumlar
Binaya başlamak.	Kaftan biçmek.
Bağ ve bahçe dikmek.	Yola çıkmak.
Evlenmek.	Arap canibine sefer.
Alışveriş yapmak.	Gece horoz ötse o evde bir kimse ölür.
Yeni elbise giyinmek.	Muharrem ayının ilk günü bugün olsa
Ata binmek.	kış olur, yağmur çok olur, ürünlere afet
Gecesinde doğum yapmak. (Akıl ve kâmil olur)	erişir, bal az olur, Horasan vilayeti
Akdü'l-lisan yazmak.	kutlu olur.
	Ana rahmine düşen çocuk eşkiya olur.

Muhabbet yazmak.

Tablo 5

Pazartesi Gününe Ait Olumlu ve Olumsuz Durumlar

Olumlu Durumlar	Olumsuz Durumlar
Akd-i küşâd yazmak.	Maşrika sefere çıkmak.
Akdü'l-lisan yazmak.	Muharrem ayının ilk günü bugün olsa
Muhabbet yazmak.	kış hoş olur, yaz sıcak olur, bal ve
Rahme oğlan düşürmek.	tereke çok olur, otlara afet erişir,
Kaftan biçmek.	Horasan Vilayeti'nde kadınlar ölür,
Tıraş olmak.	Kuhistan iline bereket gelir, Pars'da
Tırnak kesmek.	kıtlık olur.
Sefere çıkmak. (Maşrik yönü hariç)	
Horozun vakitsizce ötmesi. (Hayırlı haber)	
Alışveriş yapmak.	
Bağ ve bahçe dikmek.	
Doğum yapmak. (Tacir olur)	

Tablo 6

Salı Gününe Ait Olumlu ve Olumsuz Durumlar

Olumlu Durumlar	Olumsuz Durumlar
Akd-i küşâd yazmak.	Tıraş olmak. (Hastalık gelir)
Muhabbet yazmak.	Tırnak kesmek. (Ölümler sonuçlanır)
Akdü'l-lisan yazmak.	Sakal taramak. (Tez ağarır).
Rahme oğlan düşmesi. (Merhametli ve cömert olur)	Şimal tarafına sefer etmek.
Bina dikmek.	Muharrem ayının ilk günleri bugün olsa kış zor olur, kar çok yağar, otlara afet erişir, bal ve yağ az olur, tereke çok olur, vilayetlerde isyancılar ortaya çıkar.
Kuyu kazmak.	Gecesinde doğan çocuk cellat ve kötü huylu olur.
Savaş aletleri hazırlamak.	

Tablo 7

Çarşamba Gününe Ait Olumlu ve Olumsuz Durumlar

Olumlu Durumlar	Olumsuz Durumlar
Elbise biçmek. (Mübarek olur).	Ana rahmine düşen çocuk eşkiya olur.
Tıraş olmak. (Rızkı artırır).	
Tırnak kesmek. (Vesveseden kurtulur).	Muharrem ayının ilk günü bugün olsa, yağmur çok olur, yağ ve bal çok olur, Irak iline afet gelir.
İlim talim etmek.	Vakitsiz horoz ölse baba ile oğlu ayrılır.
Kitap şerh etmek.	
Doğum yapmak. (Akıllı ve bilgin olur).	Şimal tarafına sefer etmek.
Sefere çıkmak.	
Nikahta bulunmak.	

Ata binmek.

Alışveriş yapmak.

Oğlanı mektebe vermek.

Tablo 8

Cuma Gününe Ait Olumlu ve Olumsuz Durumlar

Olumlu Durumlar	Olumsuz Durumlar
Elbise biçmek.	Arap yönüne sefer.
Tırnak kesmek. (Ömrü uzatır)	Ev süpürmek.
Tıraş olmak. (Ömrü uzatır)	Elbise yıkamak.
Ana rahmine düşen çocuk akıllı ve olgun olur.	Muharrem ayının ilk günü bugün olsa kışın yağmur ve su az olur, garp vilayetlerinde eşkiya ortaya çıkar.
Hamama girmek.	
Kan aldirmek.	
Ata binmek.	
Bugün doğan çocuk akıllı ve olgun olur.	
Horozun ötmesi.	

Tablo 9

Cumartesi Gününe Ait Olumlu ve Olumsuz Durumlar

Olumlu Durumlar	Olumsuz Durumlar
-----------------	------------------

Ava çıkmak.	Elbise biçmek.
Kuyu kazmak.	Sefere çıkmak.
Ziraatla uğraşmak.	Bugün doğan çocuğun ömrü uzun, malı az, kötü huylu ve çirkin olur.

Metin

Havâşş-ı Eyyâm

(13b) El-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemin ve's-salatü ve's-selâmü 'alâ seyyidinâ Muḥammedin ve âlihî ve şâḥbihî ecma'în. Emmâ ba'd kalâ'llâhi tebâreke vete'âlâ kelâmü'l-ḳadîm fe erselnâ 'aleyhim yeriḥân şarşâren fî eyyâmi nûḥüsâti ḳâle ibn-i 'Abbâs raḳiyallahü te'âlâ lâkin ce'alehü ba'zuhüm li'nnâri ya'nî bu cümle günler Allâhu te'âlânuḥdur. Ammâ ba'zısını sa'îd ve ba'zısın naḥs ve nâ-mübârek ḥalk eyledi. Pes bu taḳdîrce nitelim cümle insânî Allâhu te'âlâ **(14a)** fâsık u 'âbid ḥalk eyledügi gibi günlerüñ sa'îd ve naḥs olduğı ma'lûm idünüp her maşâlihî sa'dinde mübâşeret ve naḥşından ihtirâz eyledi her ferde lâzımdur ki insânüñ kimi fâsık u kimi 'âbid olduğı bî-şek ana raḥmine düşdükleri ve dünyâya geldiklerinde sa'îd naḥsa muḳârîn olduklarına göredir. Dünyâda her maşâlih vâḳı' olduğda maşâlih- i yümn-i ikbâl itmâm ve nice miḥnet ve elemde olup elem çekdügi naḥs ve sa'îd günlerde olduğına göredür. Ma'nâlara şüphe yokdur bes bu faḳîr ve ḥaḳîr muḥtâc ilâ raḥmetu'llâhu te'âlâ Âbdü'n-nebî ibn-i 'Abdü'l-celîl murâd idünüp her günüñ sa'îd u naḥs vesâ'ir ḥuşûş-ı ḥavâşa **(14b)** müte'allik olan aḥvâl ve aḳvâli eḥâdiş ve tekâsir ve kütüb-i mu'ayyen ve hikâyâtdan mufaşşal ve şürûḥ-ı mükemmel ve ğayr-ı maṭrûḥ cem' idüb bir risâle cem' eyledüm ki erbâb-ı menâsıb-ı fâḥire ve aşâb-ı menâḳıb-ı zâhire ale'llahu te'âlâ kaḍrühüm u şerḥ-i bi'l-fazl-ı şadrühüm vesâ'ir ekâbire ve aşâgîre her biri bu risâle ile 'amel kılip mülâḥaza ve müşâhede eyledüklerinde bu faḳîre ḥakîre du'â ideler. Mûcib-i mağfîret ve raḥmet ola Allâhu te'âlâ el-muste'ânü 'alâ mâ-taşıfün. Yevmü'l-eḥâd 'Acemler bu güne yekfiyye dirler evvel saat Şems'üñdür maḥabbet yazmak eyüdür kuşluk Zühre'nüñdür zevâl 'Utarid'üñdür ikinci Müşterî'nüñdür aḥşam **(15a)** Mirrîḥ'üñdür öyle Kamer'üñdür 'aḳdü'l-lisân yazmak eyüdür beyne-ş-şalvet Zuḥal'üñdür ve bugün Şems'e müte'allikdür bugün dünyâ günlerinüñ ibtidâsıdır. Dünyâya maḥşûşdur. Binâya başlamak bâğ ve bağce dikmek mübârekdür. zîrâ Ḥaḳ te'âlâ dünyâyı ve tağı ve taşı bugün halk eyledi bugün bir şerîf sâ'at vardur günüñ ibtidâsıdır şerîfdür. Bugün biçilen ḳaftân mübârek olmayup şâḥibi elemden ḥalâş bulmaya. Bugün yola gitmek memnû'dur malı telef ola berekâtı ḳalmaya ve bugün 'Arab cānibine sefer memnû'dur. Bugün ana raḥmine düşen oğlan el-'iyâzû bi'llâḥ ḳatṭa'ü't-ṭarîḳ ve bu gice vakitsiz ḥoroz ölse ol evde bir kimse **(15b)** vefât ide yeñi olan ay yigirmi ṭokuzuñda temâm olur. Muḥarrem ayınuñ ğurresi bugün olsa kış ola yağmur çok ola ve ba'zı yemişlere âfet irişe ve ekinlere daḫi ve oğlancılar çok telef ola ve ba'zı

verde bal az ola ve kıtlık ola ve Hıorasân vilâyeti âhenk ola ve Nevbe vilâyetinde hâberci zühür ide. Ammâ galebe padişâh-ı İslâm tarafında ola bugün penc-şenbe gicesi Şems'e müte'allikdür tezevvüc ve sefer kılmak ve şatu bâzâr itmek ve yeñi giyinmek ve ata binmek ve eyü maşâlihlere ve pâdişâhlar ve beyler katına varmak eyüdüdür ve bugün penc-şenbe gicesi toğan oğlan âlim ve kâmil olup sultân cânibinden manşiba ire. Bu yıldız pâdişâhlar **(16a)** yıldızıdır bugün hasta olan iki gün ya yedi gün hasta ola. Andan sağıla bu âyeti yazup içireler ve şifâ bi'izni'llâh-i te'âlâ âyet-i şerîf budur "velev enne kur'ânen suyyirat bihi'l-cibâlû ev kuţţî'at bihi'l-arqu ev kullime bihi'l-mevtâ be'li'llâhi'l-emru cemî'an³", "ve lehû mâ-sekene fi'l-leyli ve'n-nehârî vehüve's-semî'ü'l-'alîm⁴" Yevme'l-işneyn 'Acemler bu güne düşenbe dirler evvel sâ'at Kamer'üñdür. 'Akd-i kuşâd eyüdüdür kuşluk Zuḥâl'üñdür. 'Akdü'l-lisân eyüdüdür. Zevâl Müşterî'nüñdür maḥabbete eyüdüdür. Öyle vaḳti Mirrîh'üñdür beyne's-şalvet Şems'üñdür sovuḳluk için ikinci vaḳti Zühre'nüñdür maḥabbet için aḥşam 'Uṭârîdüñdür evvel gün Kamer'e müte'allikdür. Hâk te'âlâ eşcârî ve **(16b)** nebâdâtı bugün halk eyledi. İki cihân faḫrı Muhammed Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellim bugün dünyaya geldi. İbrahim 'aleyhi's-selam Kâbe-i şerîfi bugün temâm eyledi ve Mûsa 'aleyhi's-selâm Tûr'a bugün gitti. Bugün ana rahmine düşen oğlan mübârek-sîmâ ve şâhib-i devlet ve ḥâfîz-ı Kur'an ve maḳbûl-ı yezdân ola. Beyne's-şalvet gâyet sa'iddür. Bugün kesilen kaftân şâhibi halk içinde 'azîz ve mukerrem ola ve bugün tırâş olan kimsene devleti ve ni'meti ziyâde ola. Bugün tırnaḳ kesmek gâyet eyüdüdür ḫıfzı arta. Bugün her kaḅğı cânîbe sefer ider ise eyüdüdür. Ammâ maşriḳ cânibine memnû'dur. Bugün ḫoros bî-vaḳt **(17a)** ölse ev şâhibine ḫayr ḫaber gele. Bugün yeñi olan ay yigirmi ṭokuz günde tamâm olur. Muḫarrem ayınuñ ḡurresi bugün olsa kış ḫoş ola ve yaz ıssı ola ve tereke bal çok ola ve çehâr-pây-ı ḫayvânâtuñ tendürüst ola. Otlara âfet irişe cümle vilâyetlere zükkâm çok ola. Kûhistân iline ḫamu ni'metler firâvan ola ve Hıorasân ikliminde 'avratlar çok helâk ola ve Pârs'da kıtlık ola. Şark tarafında ḫâricî zühür ide. Bugün Cum'a gicesi Kamer'e mensûbdur. Bugün sefer ve şatu bâzâr itmek ve nikâḫ tahtim bâḡ ve bâḡçe dikmek ve imâret yapmak ve ḫacâmat itmek ve bir yerden bir yere ḫaber göndermek ve her işe şurû' eylemek eyüdüdür **(17b)** ammâ gizli işler işlemeye fâş olur ve bugün toğan oğlan ḫutlu mübârek tâcir mâl ıssı ehl-i sefer ola. Bu yıldız cümle yıldızlarıñ siyâḫîsidür şerîfdür. Bugün hasta olan kimesneye bu âyet-i şerîfi yazup içireler şifâ bula bi-izni'llâhi te'âlâ âyet budur "Veleşkad evḫaynâ ilâ Mûsâ en esrî bi 'ibâdî faḫrib lehüm ṭarîḳân fi'l-baḫrî yebesâ lâ taḫâfû dereken velâ taḫşâ⁵", "velehu mâ sekene fi'l-leylî ve'n-nehârî ve huve's-semî'ü'l-'alîm⁶" "ve lâḫavle velâ ḫuvvete illâ bi'llâhi'l-'aliyyi'l-'azîm. Yevmü's-sülâse 'Acemler bu güne se-şenbe dirler evvel sâ'at Mirrîh'üñdür. 'Akd iyidür. Kuşluk Şems'üñdür zevâl Zühre'nüñdür. Muḫabbet eyüdüdür öyle vaḳti 'Uṭârîdüñdür. **(18a)** Kuşâda 'akd eyüdüdür beyne's-şalvet Kamer'üñdür 'Akdü'l-lisân eyüdüdür. İkinci Zuḥâl'üñdür aḫşâm Müşterî'nüñdür Mirrîh'e müte'allikdür. Hâk te'âlâ cümle mekrûmâtı bugün halk eyledi ve ḫavvâ bugün ḫayz gördi. Hâbil Ḳâbili bugün ḫatlı eyledi. ḫazret-i hocası

³"Kendisiyle daḡların yürütüleceḡi veya yeryüzünün parçalanacaḡı ya da ölülerin konuşturulacaḡı bir Kur'an olacak olsaydı (o yine bu kitap olurdu). Fakat bütün emir yalnız Allah'ındır." Ra'd Suresi, 31. Ayet.

⁴"Gece ve gündüzde barınan her şey O'nundur. O, ḫakkıyla işitendir, ḫakkıyla bilendir." En'âm Suresi, 13. Ayet.

⁵"(Firavun'un imana yanaşmaması üzerine) Mûsâ'ya, kullarımı (İsrailoḡullarını) geceleyin (Mısır'dan) yürütüp çıkar. Yakalanmaktan korkmaksızın, endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç diye vahyettik." Tâhâ Suresi, 77. Ayet.

⁶"Gece ve gündüzde barınan her şey O'nundur. O, ḫakkıyla işitendir, ḫakkıyla bilendir." En'âm Suresi, 13. Ayet.

bugün şehîd oldu. Bugün kuşluk vakti gâyet sa'addur. Bugün tırâş olan kimsene şar'a u şarâyî veya hastelik 'ârz ola. Bir kimse kırk gün tırâş olmağa müdâvemem eylese katıl ola. Bugün tırnak kesen kimsene mevt-i fenâ câna irişe. Şakal tarasa tez ağır. Bugün ana rahmine düşen oğlan saħî ve rahîm olub dilinden kizb şadır olmaya **(18b)** şadır olmaya ve bu gice bî-vaqt öten horos ev şâhibinüñ oğlı doğa bugün yeñi olan ay yigirmi toktuz günde tamâm olur. Bugün şimâl tarafına sefer memnû'dur Muħarrem ayınuñ ğurresi bugün olsa kış katı ola ve kar çok yağa ve eşcâra âfet irişe ve bal yağ az ola ve havâdîş çok ola. Kūhistān içinde tereke çok ola ve bunca vilayetlere hârici zuhūr ide bugün dü-şenbe gicesi Mirrîh'e müte'allikdūr her işlere ihtirâz gerekdūr. Düşmenine buluşmak ider. Bugün ve gice dünyâya gelen oğlan cellād ve ħün-rîz ve bed-ħū ola yıldızlaruñ cellādıdur. Bugün bünyād urmak ve kuyu kazmak ve şu yerlerin arıtmak ve âlet-i ħarb düzmek **(19a)** ammā devā için şerbet-i ot içmek eyūdūr ve ħamāma girmek eyūdūr. Ĥaħ te'ālā nârî ve nūrî bugün ħalk eyledi ve deñizleri ve ırmaqları bugün ħalk eyledi. Zîrā fā'idesiz naħs gündūr didüğümüz oldur ki 'Avc bin 'Unūn ve Fir'avūn ve Nemrūd ve Şeddād ve 'Ād ve Kārūn ve kavm-i Şālih ve Lūt'ı bugün helāk eyledi ve ayuñ āħir çehār-şenbe günü naħsdur ħikāyet bugün Bāyezid-i Bistāmî ħazretleri karındaşına eydūr ki gel bugün size gidelüm karındaşı eydūr bugün size gitmek eyü degüldūr ve nāmübārekdūr didi. Bāyezid eydūr Ĥazret-i Yūnus bugün toğmadı mı karındaşı eydūr anuñ için balık karına gitdi. Bāyezid eydūr Ĥazret-i Yūsuf bugün **(19b)** toğmadı mı karındaşı eydūr anuñ için öldi. Ĥazret-i İbrāħîm bugün toğmadı mı Nemrūd āteşine atdı. Yā ħazret-i sultān gününde bugün kāfiri kırmadı mı āħir karındaşı eydūr mübārek dişleri şehîd olmadı mı? Ammā ikinci zamānı sa'addur. Bugün kesilen libās şâhibine mübārek olup rızkı arta ve bugün tırâş olan kişinüñ rızkı ve devleti ziyāde ola ve zaħmetsiz ni'met bula. Bugün tırnak kesmek vesveseden kırtulur. Tālib-i 'ilm kitāb-ı şurūħ etmek eyūdūr ve sefer mübārekdūr bugün ana rahmine düşen oğlan el-'iyāzū bi'llāh kaħtā'üt-tarîħ ola. Bugün 'Uṭārid sā'atinde oğlan toğsa ziyāde **(20a)** 'ākil ve kāmîl ola ve devlet issi ola çok yaşıya. Ammā ħarb ve ħarb ehli olmaya 'Uṭārid naħsdur sa'îd karışıkdur ehli-i dîvān yıldızıdur. Felegüñ kātibidūr ve bugün yeñi olan ay otuz günde tamâm olur. Muħarrem ayınuñ ğurresi bugün olsa kış meyāna ola yağmur çok ola yağ u bal eyü ola bāzergānda ni'met çok ola ve 'Irāk iline âfet irişe ve pâdişāh-ı İslām kuvvet ola ve bu gice horos bî-vaqt ölse oğlı ile ata ayru düşe ve bugün şimâl tarafına sefer memnû'dur ve bugün yek-şenbe gicesi 'Uṭārid'e müte'allikdūr sefer kılmak ve nikāħ ve ticāret ve şatu bāzār ve ata süvār olmak bir yere ħaber göndermek ekābir dîvānına varmak oğlan **(20b)** mektebe virmek eyūdūr. Ammā ħasūda bulaşmaħdan ihtirâz eyleye ve bugün bu gice ħaste olan kimse on gün geçdikden soñra eyü ola bu āyeti yazup içeler şifā bula bi-emru'llāhu te'ālā şifā bula āyet-i şerîf budur "va-ş-şaffāti şaffan fe'z-zācirāti zecran fe't-tāliyāti zikran innā ilāheküm levāħid⁷" yevme'l-ħams 'acemler penc-şenbe dirler ħācet günidūr. Bugün taleb olana ħācet elbette maħbūl olur. Evvel sā'at Müşterî'nüñdür oğlancıklar mektebe vireler kuşluk Mirrîh'üñdür 'avret bitisi yazıla. Zevāl Şems'üñdür tefriħ ider öyle vakti Zühre'nüñdür maħabbet ideler. Beyne-ş-şālvat 'Uṭārid'üñdür maħabbet ideler ikinci **(21a)** ehli-i dîvān yıldızıdur felegüñ kātibidūr bugün ħaste olan kimesneye bu āyeti yazup içireler şifā bula

⁷"Saf bağlayıp duranlara, haykırarak sevk edenlere ve zikri (Allah'ın kelâmını) okuyanlara andolsun ki, sizin ilâhınız gerçekten bir tek ilahtır." Saffât Suresi, 1, 2, 3 ve 4. Ayetler.

âyet-i şerîf budur “lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-ğayyüm lâ ilâhe illâ hüve'l-melikü'l-kerîm sübhâna'l-lâhi te'âlâ zî'l-'arşil-'azîm in yeşâ'e zâlike leâyâtin liküllî şabbârin şekür” yevme'l-cum'a 'Acemler bu güne âzîne dirler evvel sâ'at Zühre'nüñdür maħabbet için eyüdü. Kuşluk 'Uṭârid'üñdür küşâde 'aḳdü'z-zevâl Kamer'üñdür 'aḳdü'l-lisân öyle Zühâl'üñdür 'aḳdü'l-lisân beyne's-şalvet Müşterî'nüñdür ikinci Mirrîh'üñdür şovukluk için aḫşam Şems'üñdür. Ammâ evvel gün Zühre'ye müte'allikdür 'abde'l-mü'minîn ve ḥacce'l-mesâkîn yevm-i sa'îd ve yevm-i vuşlat **(21b)** ma'rifet ve⁸maḫşûşdur Âdem 'aleyhi's-selâm Ḥâbil'i Ḥâzret-i Süleymân Belkîs'i Ḥâzret-i Yûsuf Züleyhâ'yı Ḥâzret-i Mûsâ Ḥâzret-i Muḫammed Muştafâ salla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve'sellem Ḥadîce'yi ve 'Â'îşe'yi Cum'a günü aldı. Ḥaḳ te'âlâ Cum'a günü ikindiden şoñra ḥalk eyledi ve Cum'a günü cennete ḳodı Cum'a günü ḳıçardı. Ḥaḳ sübhâne ve te'âlâ Cum'a günü ve gicesi altu yüz biñ kimesne ṫamuya müsteḫaḳ olmışlardan Cum'a günü şerîfine âzâd eyledi cennete ḳodı ve Cum'a gicesi nişfu'l-leyleden şoñra ḥaṫîb ḥuṫbede iken ve ikindiden şoñra aḫşam namâzına degin du'â maḳbûldür ve bugün kesilen **(22a)** libâs şâhibi 'azîz ve muḫterem ola Cum'a günü libâs kesdürmege muḳayyet olan kimesne 'ömri ziyâde ola ve devleti ziyâde ola. Bugün kesilen ṫırnaḳ 'ömri ziyâde ider şarṫı Cum'a namâzından evveldür ve bugün tırâş olan ider 'ömri uzun ola ve bugün namâzdan evvel ana raḫmine düşen oḫlan perḫîzkâr ve kâmil ve 'âlim ola. Bugün 'Arap cānibine sefer memnû'dur ve bugün ev süpürmek esbâb yayḳamak mücib-i nikbetdür. Bugün yeñi olan ay otuz günde tamâm olur Muḫarrem ayınuñ ḡurresi bugün olsa ḳış meyâna yağmur ve şu az ola ve ba'zî mîjveye âfet iriše ve maḫrib ili ḳıtlık ola 'Arab vilâyetinde ḫârici zühür ide. Bugün se-şenbe gice Zühre'ye müte'allikdür 'ayş ve nûş ḳılmaḳ **(22b)** yeñi libâs biçmek ve giymek ve ḫamâma girmek ḳan aldırmaḳ ata binmek ḫâcet ṫaleb etmek ḫayırlı işlere şurû' eylemek eyidür. Bugün bu gice Müşterî sâ'atinde ṫoḫan oḫlan gül yüzli şîrîn sözlü ehl-i 'izzet ḫayet ehl-i 'ilm ve zîrek 'âḳil ve dānâ ola ata binüp inmege râḫîp ola fâsık iken zâhid ola zîrâ yıldız felegüñ sâzendesidür sâzendeler yıldızıdır. Bu gice ḫoros bî-vaḳt ölse ev şâhibine mübârekdür bugün ḫaste olan kimesnenüñ ḫasteligi sa'îd ola. Ammâ teni gice bu âyet-i şerîfi yazup içürelere şifâ bula. Âyet-i şerîf budur ki 'azimet 'aleyküm bâ ma'âşirü'l-ervâḫü'r- **(23a)** rûḫâniyyeti ve fevḳa külli zî 'ilmin ve minhü külli şey'in bihi “bed'ü's-semâvâti ve'l-arzi feizâ ḳazâ emran feinnemâ yeḳûlu lehü kun feyeküne⁹”, “fesubḫâne'llezî biyedihî melekûtu külli şey'in ve ileyhi türce'ün¹⁰”, “innehu min süleymâne ve innehu bi'smillâhi'r-raḫmâni'r-raḫîm elâ ta'lû 'aleyye ve'tunî müslimîne¹¹” ve mu'avvizeteyn edḫî yâze be'dehe yâ şâfi yâ kâfi yâ mu'âfi yâ vâhidü yâ Allâh bi-izni'llâhi te'âlâ yevme's-sebt 'acemler bu güne şenbe dirler Cum'a ertesidür evvel sâ'at Zuḫâl'dür kuşluk Müşterî'nüñdür zevâl Mirrîh'üñdür öyle Şems'üñdür beyne's-şalvet Zühre'nüñdür ikinci 'Uṭârid'üñdür aḫşam Kamer'üñdür evvel gün Zuḫâl'e mensûbdur şikâr eyüdü. Ḥaḳ te'âlâ perîleri bugün **(23b)** ḫalk eyledi Yahûdîlere maḫşûşdur yevm-i naḫşdur mekr ü ḫîle günidür. Zîrâ enbiyâlardan ve 'îsâ ve ḫâzret-i Muḫammed Muştafâ 'aleyhi's-selâm bu günü ḫâyet severdi. Bugün kesilen libâs mübarek olmaya

⁸Bu kelime okunamamıştır.

⁹“O, gökleri ve yeri örneksiz olarak yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece “ol” der o da hemen oluverir.” Bakara Suresi, 117. Ayet.

¹⁰“Her şeyin hükümrânlığı elinde olan Allah'ın şânı yücedir! Siz O'na döndürüleceksiniz.” Yâsîn Suresi, 83. Ayet.

¹¹“Mektup Süleyman'dan gelmiştir. O 'Bismillahirrahmanirrahim' diye başlamakta ve içinde 'Bana karşı büyüklük taslamayın ve teslimiyet göstererek bana gelin' denilmektedir.” Neml Suresi, 30 ve 31. Ayetler.

ve tıraş dağı haftasına varınca ğam ve ğuşşadan ħalâş bulmaya libâs giymek ğam ve ğuşşadur. Bugün Zuħal'e mensûbdur sefere gitmek vesâ'ire işlerden ħazer gerekdür. Ammâ kıyu kızmağ ve zirâ'at eylemek olur Meremmât eylemek bunun emsali eyüdü. Zuħal sâ'atinde oğlan toğsa 'ömri uzun ola mâlı az ola ve nâ-kes ola ve kezzâb ve bed-ħû ve çirkin ola mütemekkin ola ehl-i sefer olmaya zîrâ naħsdur va'l-lâhu a'lem bi's-şavâb.

Sonuç

Göğe ait cisimlerin yere ait cisimler üzerinde bir takım tesirler gösterdiğine dair görüş ve bu görüşle doğrudan veya dolaylı olarak ilgi kuran çeşitli disiplinler, haftanın günlerine dair bir takım inanış ve pratiklerin oluşumuna yol açar. Yıldız hareketlerinden hükümler çıkarmaya dayalı astoloji ilmi (ilm-i ahkâm-ı nücüm), dünyayı çevreleyen gezegenlerin ve sabit yıldızların dünya üzerinde çeşitli zamanlarda etkin olduğunu savunuyordu. Bu bakımdan günlerle ilgili risalelerde günlerin çeşitli zaman dilimlerine bölüdüğü ve bu zaman dilimlerinde etkin olan gezegenler üzerinde bilhassa durulduğu görölür. Ayrıca her günün ait olduğu bir gezegen bulunmaktadır ki adeta kader bu gezegene göre şekillenir.

Kur'an ve çeşitli hadislerde bazı günlerin ve hatta günler içerisinde yer alan bazı zaman dilimlerinin ön plana çıkarıldığı görölür. Her ne kadar ayet ve hadislerde günlere dair olumsuz nitelermeler ile uğur-uğursuz değerdirmeleri yapılmasa da -tefsire açık ayetler müstesna- başta belirttiğimiz husus, dikkati güne ait zaman dilimlerine yöneltecek ve bu durum eskiden beri var olan astrolojiye dayalı öngörülere destek olarak anlaşılacaktır. Günlere dair metinlerde ayet ve hadislerden örneklerin sıralanması adeta astrolojiye dair ön kabullerin kutsal metinlerce de desteklenmesi endişesini göstermektedir.

Doğa olaylarından, astrolojik ve meteorolojik olgulardan ve rüyalardan hareketle geleceğe dair hükümlerde bulunma olarak tanımlayabileceğimiz melhameelerde de günlere dair birtakım inanışlara şahit olmaktadır. Melhame metinlerinde gördüğümüz yılın ilk gününden hareketle yılın tamamına dair yapılan bolluk, kıtlık, savaş, ölüm, yağmur, kar, sıcaklık vb. çıkarımlara, günlere dair kaleme alınmış risalelerde de rastlanmaktadır. Ayrıca hafta veya ay günlerine dayalı olması ile de melhame metinleri, günlere dair kaleme alınan diğer metinlerle akrabalık gösterir.

Saatnameler, günlere dair kaleme alınan metinlere kaynaklık etme potansiyeline sahip önemli metinlerdir. Tamamiyle günlere dayalı olmaları, günleri yedi zaman dilimine ayırarak bu zaman dilimlerine tesir eden gezegenleri esas almaları ve günlerden hareketle yılın geneline dair de birtakım çıkarımlarda bulunmaları ile saatnameler, günlere dair inanç, pratik ve yazılı metinlerin oluşumuna doğrudan tesir eden metinlerdir. Bu bakımdan incelemeye tabi tuttuğumuz Havass-ı Eyyâm isimli metnin de bir saatname olduğunu söyleyebiliriz.

Metnimizden hareketle günlere dair birtakım inanışları şöyle sıralayabiliriz:

- Haftanın her gününe hakim olan Güneş, Ay, Utarid, Mirrih, Zühre, Zuhâl ve Müşteri gezegenleri bulunmaktadır. Bu gezegenlerin tesirine göre her günün ayrı bir hususiyeti vardır.
- Bu gezegenler aynı zamanda bir günün içerisinde bulunan evvel saat, kuşluk, zeval, öğle, beyne's-salvet, ikindi ve akşam olarak isimlendirilen –isimlendirme değişebilir- zaman dilimlerine de etki ederler.
- Hamama gitmek, yola çıkmak, kan aldirmek, evlenmek vb. eylemlerin gerçekleştirileceği uygun zamanlar bulunmaktadır. Bu uygun zamanlarda haricinde gerçekleştirilen eylemler sahibine herhangi bir fayda sağlamadığı gibi zarara da yol açabilir.
- Yılın ilk gününün hangi güne ve hangi gezegene denk geldiği yılın geneline dair hükümlerde bulunulması açısından çok önemlidir.

KAYNAKÇA

Akkuş, Yasemin (2001). *Melhame-i Cevrî: Tanıtımı-Transkripsiyonlu Metin-Konu Tasnifi-Asıl Metin- Sözlük*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer (hzl.) (2006). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü.

And, Metin (2008). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Aydın, Cengiz ve Aydın, Gülseren (1992). *Batlamyus*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/batlamyus>.

Aydüz, Salim (1995). "Osmanlı Devleti'nde Münecimbaşılık Müessesesi." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*. 1: 159-207.

Bilkan, Ali Fuat (2003). Uğurlu ve Uğursuz Günler Risalesi: "Risâle-i Sa'd ü Nahs". *Folklor /Edebiyat*, 9 (113): 243-248.

Buran, Ahmet (hzl.) (2011). *Sâ'atnâme, Hibetullah İbni İbrâhim*. Ankara: Akçağ Yay.

Çaldak, Süleyman (2005). "Taşköprülüzâde'nin Mevzû'atı'Ulûm'undaki İlimler Tasnîfi Üzerine". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2): 115-146.

Çelebi, İlyas (1996). *Fiten ve Melahim*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fiten-ve-melahim>

Çelebioğlu, Amil (1976). "Yazıcı Salih ve Şemsiyyesi." *İslâmî İlimler Dergisi*. 1 (1): 171-218.

Demir, Remzi (1999). "Melhameler ve Bir On Yedinci Yüzyıl Osmanlı Âlim ve Edîbi Cevrî Çelebi'nin Melhame'si." *Osmanlı 8 Bilim*. Ed. Güler Eren, Kemal Çiçek ve Cem Oğuz. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 431-441.

Dizer, Muammer (1994). *Ebû Ma'ser el-Belhî*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-maser-el-belhi>

Esrâr-ı Eyyâm. Milli Kütüphane. No. 06 Mil Yz A 4077/3. vr. 60b.

Eyyâm-ı Sa'd. Milli Kütüphane. No. 06 Mil Yz A 3537/4. vr. 25a.

Farabi (2014). *İlimlerin Sayımı (İhsâu'l 'Ulûm)* çev. A. Arslan. Ankara: Divan Kitap Yay.

Fehd, Tefik (2000). *İlm-i Felek*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilm-i-felek>

Fehd, Tefik (2000). *İlm-i Ahkâm-ı Nücûm*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilm-i-ahkam-i-nucum>

Halman, Ömer Faruk (1993). *Dânyâl*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/danyal>

Hilâlin Eyyâma Te'sîrâtı. Milli Kütüphane. No: 06 Mil Yz A 6626/4. vr. 26a.

İbrahim b. Mahmud Larendi. *Tevâlitü't-Tevâtür*. Milli Kütüphane. No. 06MilYzA 4059/ 13. vr. 140b.

Kahraman, Abdullah (2012). *İhvan-ı Safa Risaleleri*. İstanbul: Ayrıntı Yay.

Kalyon, Abuzer (2018). *Beydeba Kelile ile Dimne*. Ankara: Evrensel İletişim Yay.

Kam, Ömer Faruk (1998). *Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı*. hzl. Halil Çeltik. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Köksal, Hasan (2013). "Doğa Olaylarını Gözlemleyerek Yapılan Tahminler: Melhameler." *ACTA TURCICA*, 5 (1): 1-19.

Kutluer, İlhan (2013). *Zaman*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaman>

Levend, Agah Sırrı (1984). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Özçelik Morkoç, Esmâ (2018). *Osmanlı Devleti'nde Müneccimbaşılık ve Müneccimbaşı Hüseyin Efendi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Özerdin, Kemal (1974). "Günlerle İlgili İnanışlar." *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*. 300: 7028-7029.

Pala, İskender (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yay.

Peker, Hidayet (2009). "İbn Hazm'ın İlimler Tasnifi." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (1): 319-329.

Risâle-i Ahkâm-ı Eyyâm. Milli Kütüphane. No. 06MilYzA 2068/ 12. vr. 199b.

Risâle-i Der-Beyân-ı Eyyâm-ı Sa'd. Milli Kütüphane. No. 06MilYzB 947/ 23. vr. 117b.

Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd. Milli Kütüphane. No. 06 MilYzA 3757/ 23. vr. 132a.

Risâle-i Eyyâm-ı Sa'dâd. Milli Kütüphane. No. 06 Mil Yz A 2933/5. vr. 101b.

Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd u Nahs. Milli Kütüphane. No. 06 MilYzA 2010/2. vr. 69a.

Risâle-i Eyyâm-ı Sa'd ve Nahs. Milli Kütüphane. No. 06 Mil Yz A 8018/2. vr. 22b.

Risâle-i Havass-ı Eyyâmü'l-Üsbü'. Milli Kütüphane. No. 06MilYzCönk 141/2. vr.25b.

Süreyya, Mehmet (1996). *Sicill-i Osmânî*. hzl. S. A. Kahraman. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Şahin, Zeynep (2007). *Günlerle İlgili Hadisler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Şentürk, Ahmet Atilla (1994). "Divan Edebiyatında Felekler, Seyyare, Sabiteler." *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 90: 131-180.

Muhammed b. Hamid. *Mir'âtü's-Sâlikîn*. Milli Kütüphane. No. 06 Hk 245/ 1. vr. 5a.

Nev'i Efendi (1995). *İlimlerin Özü 'Netayic el-Funun*. hzl. Ö. Tolgay. İstanbul: İnsan Yay.

Tez, Zeki (2011). *Gizli Bilimlerin Serüveni*. İstanbul: Hayy Yay.

Topaloğlu, Bekir (2003). *Mârifetnâme*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/marifetname>

Uludağ, Süleyman (hzl.) (2013). *Mukaddime*. İstanbul: Dergah Yay.

Yavuz, A. Fikri ve Özen, İsmail (hzl.) (1972). *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yay.

Yıldırım, Hafsanur (2015). "Divan Şairlerine Göre Burçlar." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41): 340-345.

